

Верховний
Суд

Договори щодо врегулювання утримання дітей

Ольга СТУПАК

суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду

Постанова КЦС ВС від 27 травня 2020 року у справі № 712/4702/19 (частина I)

Суд апеляційної інстанції відмовив у задоволенні позовних вимог у частині стягнення аліментів на утримання дитини з підстав наявності у власності малолітньої дитини квартири, що була подарована їй відповідачем, а також у зв'язку з тим, що дохід дочки набагато перевищує дохід відповідача і повністю забезпечує її потреби.

КЦС ВС не погодився з цим висновком, зазначивши таке.

Згідно з частинами 1, 2 ст. 190 СК України той із батьків, з ким проживає дитина, і той із батьків, хто проживає окремо від неї, з дозволу органу опіки та піклування можуть укласти договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо).

Такий договір нотаріально посвідчується. Право власності на нерухоме майно за таким договором виникає з моменту державної реєстрації цього права відповідно до закону. Якщо дитина досягла 14 років, вона бере участь в укладенні цього договору. Набувачем права власності на нерухоме майно є сама дитина або дитина і той із батьків, з ким вона проживає, на праві спільної часткової власності на це майно. У разі укладення такого договору той із батьків, з ким проживає дитина, зобов'язується самостійно утримувати її.

Постанова КЦС ВС від 27 травня 2020 року у справі № 712/4702/19 (частина II)

Положення статті 190 СК України застосовуються виключно з метою припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно.

Матеріали справи не містять належних та допустимих доказів того, що відповідач подарував квартиру своїй дитині в рахунок саме аліментних платежів або з метою припинення права на аліменти для дитини, та що між сторонами було укладено договір про припинення права на аліменти, що передбачено в ст. 190 СК України.

Постанова КЦС ВС від 03 грудня 2018 року у справі №757/31613/16-ц

У червні 2016 р позивачка звернулася до відповідача з позовом про стягнення аліментів. Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін апеляційним судом, у задоволенні позову відмовлено. КЦС ВС залишив касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення без змін, зробивши такі висновки.

09 грудня 2010 року між сторонами у справі укладений договір про способи участі батьків у вихованні дитини та сплату аліментів на дитину, посвідчений приватним нотаріусом. Пунктом 5 цього договору визначено, що мати підтверджує, що батько оформив на її ім'я гривневий депозитний рахунок, відсотки за яким є аліментами на дитину.

Установивши зазначені обставини, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про відсутність підстав для стягнення з відповідача аліментів на утримання дитини, оскільки між сторонами укладений договір, яким передбачений розмір аліментів та порядок їх нарахування та сплати. При цьому позивач не надала суду жодного належного та допустимого доказу того, що ці аліменти не сплачуються, а відповідач не виконує свої договірні зобов'язання. Крім того, договір між сторонами укладений 09 грудня 2010 року, а з позовом про стягнення аліментів позивач звернулася лише в червні 2016 року, не обґрунтовуючи чим пов'язані її вимоги про стягнення аліментів на дитину за рішенням суду за наявності договору про сплату аліментів, який є дійсним та ніким не оспорений.

Разом з тим, позивач не надала суду доказів того, що визначений договором розмір аліментів має бути збільшений за рішенням суду у зв'язку з обставинами, що викладені у статті 192 СК України.

Постанова КЦС ВС від 22 травня 2019 року у справі № 754/1167/16-ц (частина I)

Якщо аліменти сплачуються не за рішенням суду, а згідно з укладеним між батьками договором, передбачена статтею 196 СК України санкція застосовується за наявності прямої вказівки про це у договорі. Розмір пені за прострочення сплати аліментів при укладенні відповідного договору щодо їх сплати не обмежений сумою боргу і пеня повинна сплачуватися згідно з положеннями договору про сплату аліментів.

19 листопада 2004 року між сторонами було укладено договір про сплату аліментів на дитину, за умовами якого сторони визначили розмір аліментів на дітей, які повинен сплачувати відповідач, а саме по 50 грн на кожну дитину щомісячно, до досягнення ними повноліття. Позивач вказувала про те, що з моменту укладення зазначеного договору відповідач аліменти не сплачував, унаслідок чого станом на 05 січня 2016 року у останнього виникла заборгованість по аліментам у загальному розмірі 1 218 993 грн 07 коп., з яких: 69 076 грн 50 коп. – розмір аліментів, 1 099 227 грн 08 коп. – пеня, інфляційні втрати – 41 654 грн 75 коп. та 3 % річних – 9 034 грн 74 коп., що підтверджується відповідним розрахунком.

У січні 2016 року позивачка звернулася до суду з позовом до відповідача про зміну розміру аліментів на дітей, стягнення заборгованості по аліментам, пені, інфляційних втрат та трьох відсотків річних.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено частково. Змінено розмір аліментів, який підлягає сплаті відповідачем на користь позивачка на утримання дитини згідно з договором про сплату аліментів на дитину від 19 листопада 2004 року з 50 грн щомісячно та стягнуто починаючи з 27 січня 2016 року з відповідача на користь позивача на утримання цієї дитини аліменти у розмірі 2 тис. грн, щомісячно, з подальшою індексацією відповідно до закону, до досягнення дитиною повноліття. В іншій частині позову відмовлено.

Постанова КЦС ВС від 22 травня 2019 року у справі № 754/1167/16-ц (частина II)

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано. Позов задоволено частково. Стягнуто з відповідача на користь позивача заборгованість по аліментах на утримання дітей у розмірі 13 350 грн. Стягнуто з відповідача на користь позивача аліменти на утримання дітей у розмірі 3 тис. грн на кожного, щомісячно, починаючи з 27 січня 2016 року і до досягнення дітьми повноліття. Стягнуто з відповідача пеню у розмірі 13 350 грн. У решті позову відмовлено.

КЦС ВС рішення апеляційної інстанції у частині стягнення з відповідача на користь позивача заборгованості по аліментам, пені, інфляційних втрат та 3 % річних скасував, справу направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, виснувавши таке.

В абзаці 4 пункту 22 постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» судам роз'яснено, якщо аліменти сплачуються не за рішенням суду, а згідно з укладеним між батьками договором, передбачена статтею 196 СК України санкція застосовується за наявності прямої вказівки про це у договорі. [\(висновок сформульовано за редакції статті 196 СК України до внесення змін Законом №2037-VIII від 17.05.2017 р.\)](#).

Апеляційний суд у порушення вищевказаних положень закону не звернув уваги на те, що відповідальність відповідача за прострочення сплати аліментів встановлена укладеним з позивачем договором про сплату аліментів на дитину від 19 листопада 2004 року, а не положеннями законодавства, тобто санкція статті 196 СК України застосовувалась би лише за наявності прямої вказівки на неї у зазначеному договорі. При цьому з урахуванням положень статей 6, 628 ЦК України діє принцип пріоритету умов договору.

Постанова КЦС ВС від 22 травня 2019 року у справі № 754/1167/16-ц (частина III)

Частиною першою статті 189 цього Кодексу батькам надано право укласти договір про сплату аліментів на дитину, умови якого (про розмір аліментів, строки їх виплати тощо) **не повинні порушувати її права**. Водночас **розмір аліментів** сторони визначають за домовленістю між собою, але **за жодних обставин він не може бути меншим від передбаченого частиною другою статті 182 СК України**. Якщо розмір аліментів визначено у твердій грошовій сумі, до договору треба включати умови про індексацію, як вимагає частина друга статті 184 того ж Кодексу.

Постанова КЦС ВС від 27 листопада 2019 року у справі № 456/1826/16 (частина I)

Встановлений частиною другою статті 189 СК України порядок стягнення аліментів за виконавчим написом нотаріуса не може бути перешкодою для звернення за захистом порушених прав до суду. Окрім того, законодавець передбачив додаткову можливість спрощеного стягнення аліментів за виконавчим написом нотаріуса саме в інтересах дітей з метою спрощення процедурних питань, але в жодному разі цим правом не обмежив право на судовий захист.

Позивачка звернулася з позовом до відповідача про стягнення заборгованості по аліментних платежах за договором про сплату аліментів на утримання двох дітей. Відповідач подав зустрічний позов про розірвання договору про сплату аліментів на дітей та скасування заборгованості по сплаті аліментів.

Рішенням суду першої інстанції у задоволенні первісного позову відмовлено, зустрічний позов задоволено частково: розірвано договір про сплату аліментів на дітей, у задоволенні вимог про скасування заборгованості зі сплати аліментів відмовлено. Апеляційний суд скасував рішення першої інстанції та ухвалив нове: позовні вимоги позивачки про стягнення аліментів задовольнив, у задоволенні зустрічного позову відмовив. КЦС ВС рішення апеляційного суду змінив, виклавши мотиви в редакції своєї постанови.

Постанова КЦС ВС від 27 листопада 2019 року у справі № 456/1826/16 (частина II)

Встановлений частиною другою статті 189 СК України порядок стягнення аліментів за виконавчим написом нотаріуса не може бути перешкодою для звернення за захистом порушених прав до суду. Окрім того, законодавець передбачив додаткову можливість спрощеного стягнення аліментів за виконавчим написом нотаріуса саме в інтересах дітей з метою спрощення процедурних питань, але в жодному разі цим правом не обмежив право на судовий захист.

Суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку, що відповідач неналежним чином виконував свої зобов'язання за договором про сплату аліментів від 15 січня 2016 року в період з 15 січня 2016 року до 15 червня 2016 року, у зв'язку із чим утворилась заборгованість у розмірі 38 380 грн, яку останній має сплатити на користь позивачки з урахуванням передбаченої пунктом 11 договору неустойки.

Частиною другою статті 189 СК України встановлено, що у разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Встановлений частиною другою статті 189 СК України порядок стягнення аліментів за виконавчим написом нотаріуса не може бути перешкодою для звернення за захистом порушених прав до суду. Окрім того, законодавець передбачив додаткову можливість спрощеного стягнення аліментів за виконавчим написом нотаріуса саме в інтересах дітей з метою спрощення процедурних питань, але в жодному разі цим правом не обмежив право на судовий захист.

Постанова КЦС ВС від 11 червня 2018 року у справі № 756/8118/16-ц

Оскільки на момент вчинення виконавчого напису в судах існував спір як щодо розміру заборгованості по аліментах, так і щодо договору між батьками про проживання, виховання та фінансове забезпечення дітей (аліментів та додаткових витрат), на підставі якого вчинено оспорюваний виконавчий напис, це свідчить про відсутність безспірності заборгованості боржника.

Рішенням районного суду у задоволенні позову про визнання виконавчого напису нотаріуса, вчиненого на договорі, укладеному між батьками, відмовлено. Рішенням апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасоване. Ухвалено нове рішення, яким позов задоволено. Рішення мотивоване тим, що виконавчий напис вчинено не лише в період існування між сторонами судових спорів щодо розміру аліментів, заборгованості по аліментах, а й позову про розірвання самого договору, що було перешкодою до вчинення нотаріусом нотаріальної дії й зобов'язання позивача в позасудовому порядку виконувати умови оспорюваного правочину.

КЦС ВС залишив касаційну скаргу відповідачки без задоволення, а постанову апеляційного суду без змін.

Постанова КЦС ВС від 18 вересня 2019 року у справі № 522/4045/13-ц

Заборгованість аліментів та пеня на них повинні бути сплачені в тій валюті, в якій була виплачена заробітна плата боржнику.

18 вересня 2019 року КЦС ВС розглянув справу про стягнення заборгованості зі сплати аліментів та пені та за зустрічним позовом про зменшення розміру аліментів.

Між позивачем та відповідачем було укладено договір про сплату аліментів на дитину, який був посвідчений нотаріально. Відповідно до умов цього договору, відповідач (за первісним позовом) зобов'язався сплачувати аліменти на утримання доньки у розмірі 50% від своєї заробітної плати, але не менш ніж 500 грн щомісячно, до досягнення дитиною повноліття. У разі несвоєчасного виконання умов договору і виникнення заборгованості зі сплати аліментів з вини відповідача (за первісним позовом) він повинен буде сплачувати на користь позивача пеню у розмірі 1 % від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення.

Заборгованість та пеня повинні бути сплачені в тій валюті, в якій була виплачена заробітна плата відповідачу, оскільки останній отримував заробітну плату в валюті, той й заборгованість за аліментами належить стягнути саме в тій валюті, в якій була виплачена заробітна плата.

Постанова КЦС ВС від 22 березня 2021 року у справі № 463/2490/17

Стаття 189 СК України містить диспозитивне правило про те, що батьки мають право укласти договір про сплату аліментів, водночас свобода волі сторін такого договору обмежується імперативним приписом про те, що його умови не можуть порушувати права дитини, встановлені цим Кодексом.

Позивач звернулася з позовом до відповідача, просила стягнути з останнього аліменти утримання неповнолітнього сина за минулий період, визнати недійсним п. 2 договору, укладеного з відповідачем щодо здійснення батьківських прав, визначення місця проживання дитини та утримання дитини (далі – Договір) 30 травня 2013 року, посвідченого приватним нотаріусом за реєстровим № 894. Відповідач подав зустрічний позов до позивачки про визнання Договору недійсним.

Рішенням районного суду первісний позов задоволено частково. Визнано недійсним пункт 2 Договору. У частині стягнення аліментів на утримання дитини за минулий час відмовлено. Зустрічний позов задоволено частково. Визнано недійсним пункт 2 Договору, у задоволенні решти вимог зустрічного позову щодо визнання у цілому недійсним Договору відмовлено. Суд першої інстанції дійшов висновку про часткове задоволення первісного та зустрічного позовів у частині визнання недійсним пункту 2 Договору, оскільки зазначений у цьому пункті розмір аліментів є нижчим від мінімально допустимого. Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції залишено без змін.

КЦС ВС погодився із такими висновками судів.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!